

Výchova k občanství v Evropě

Motivování občanů, zejména mladých lidí, k aktivnímu zapojování do společenského a politického života se v posledních letech stalo politickou prioritou, jejíž význam vzrůstá na národní i evropské úrovni. Sociální a občanská kompetence byly například v roce 2006 Radou Evropy a Evropským parlamentem zařazeny mezi osm klíčových kompetencí pro celoživotní učení. Rovněž i Strategický rámec evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy (ET 2020) označuje podporu aktivního občanství za jeden z hlavních cílů vzdělávacích systémů celé Evropy.

Vzhledem k tomu, že právě vzdělávání bývá považováno za základní prostředek rozvíjení aktivního občanství, snaží se studie *Výchova k občanství v Evropě 2012* zachytit vývoj v několika posledních letech v oblasti vzdělávacích programů a opatření vztahujících se k výchově k občanství v evropských zemích. Studie přináší přehled aktuální situace v pěti hlavních oblastech: 1) cíle a uspořádání obsahu vzdělávání; 2) účast žáka a rodičů ve školách; 3) kultura školy a účast žáka na životě společnosti; 4) hodnocení žáků a škol; a 5) podpora učitelů a ředitelů škol.

Výchovou k občanství se v této studii rozumí takové aspekty školní výuky, které mají z žáků vychovat aktivní občany na základě osvojení znalostí, dovedností a postojů přispívajících k rozvoji a blahobytu společnosti, v níž žijí. Tato definice nezahrnuje pouze výuku ve třídě, ale také praktické zkušenosti získané během aktivní účasti na životě školy a při aktivitách místní komunity.

Studie poskytuje informace o 31 zemích sítě Eurydice (členské země EU, Island, Norsko, Chorvatsko a Turecko) a zdůrazňuje pokrok, kterého bylo dosaženo od posledního vydání publikace Eurydice na toto téma v roce 2005. Do studie byly zároveň zahrnuty veškeré politické reformy, které byly v následujících letech pro vývoj výchovy k občanství zásadní. Referenčním rokem pro studii je školní rok 2010/11.

Plné znění studie

'Výchova k občanství v Evropě'

je k dispozici v angličtině na webových stránkách Eurydice

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php

Studii je možno na požádání získat i v tištěné formě na

eacea-eurydice@ec.europa.eu

Kontakt

Wim Vansteenkiste, Oddělení komunikace a publikací: +32 2 299 50 58

Isabelle De Coster, autorka a koordinátorka: +32 2 295 09 61

Co je Eurydice

Síť **Eurydice** poskytuje informace o evropských vzdělávacích systémech a vzdělávacích politikách a zpracovává jejich analýzy. Od roku 2011 tvoří síť 37 národních oddělení se sídlem ve všech 33 zemích, které se účastní Programu celoživotního učení EU (členské země EU, země ESVO, Chorvatsko a Turecko). Činnost sítě koordinuje a řídí Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast se sídlem v Bruselu, která navrhuje její publikace a databáze.

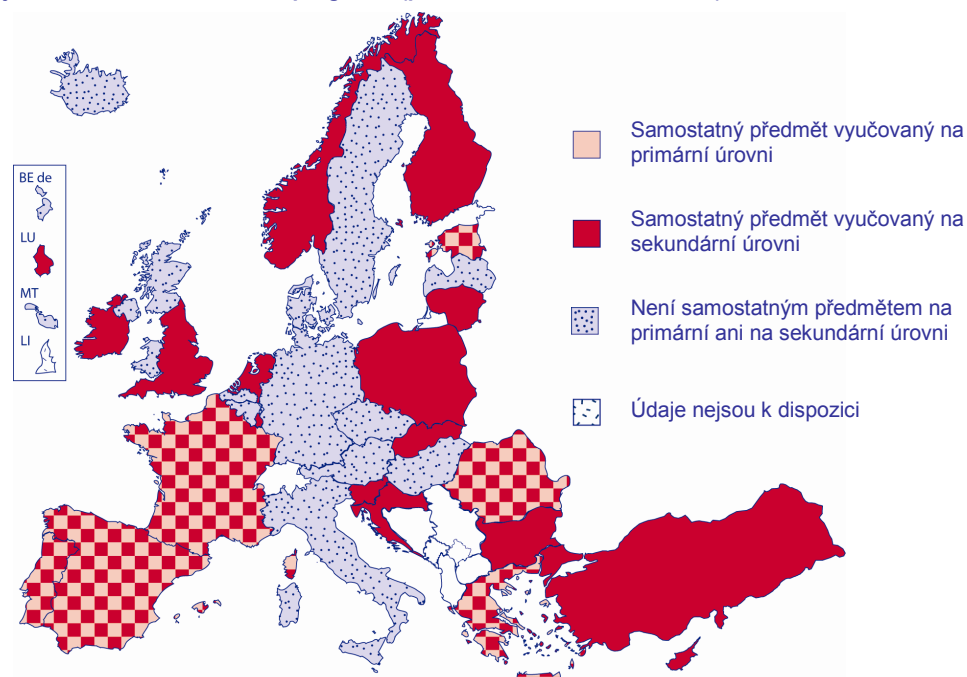

VÝCHOVA K OBČANSTVÍ EXISTUJE VE VŠECH VZDĚLÁVACÍCH SYSTÉMECH A NA VŠECH ŠKOLNÍCH ÚROVNÍCH

Výchova k občanství si v posledních letech jednoznačně získala důležité postavení v národních vzdělávacích programech celé Evropy. Všechny země ve svých řídicích dokumentech vyzdvihují význam, který je přikládán osvojení si sociálních a občanských kompetencí na všech školních úrovních. Způsoby, jakými jednotlivé země výchovu k občanství ve školách zavádějí, se přesto velmi liší. Celkem se setkáváme se třemi hlavními přístupy, které bývají často navzájem kombinovány:

1) *Občanská výchova jako samostatný předmět*: 20 vzdělávacích systémů (o 3 více ve srovnání se studií z roku 2005) uznává výchovu k občanství jako samostatný povinný předmět, s jehož výukou se obvykle setkáváme až na sekundární úrovni, ale někdy bývá zajišťována už na úrovni primární. Délka, po kterou se výuka výchovy k občanství poskytuje, se v jednotlivých zemích značně odlišuje, od jednoho roku v Bulharsku a Turecku až po 12 let ve Francii.

Výskyt samostatného povinného předmětu zaměřeného na obsahové části výchovy k občanství, které vycházejí z národních vzdělávacích programů (primární a sekundární úroveň), 2010/11

Zdroj: Eurydice.

2) *Integrace výchovy k občanství do výuky jiných předmětů/vzdělávacích oblastí*: Bez ohledu na to, jestli je výchova k občanství vyučována jako samostatný předmět, bývá v převážné většině zemí její vzdělávací obsah zahrnut v učebních osnovách jiných předmětů. Takovéto začlenění může být realizováno například formou výuky v blocích, o níž se rozhoduje na úrovni školy (jako v případě České republiky). Předměty, které nejčastěji integrují výchovu k občanství do svých vzdělávacích obsahů, jsou společenské vědy, dějepis, zeměpis, jazyky a etika/náboženství.

3) *Výchova k občanství jako průřezové téma prolínající se napříč celým vzdělávacím obsahem*: Tento přístup se vyskytuje ve všech zemích společně s jedním nebo s oběma z výše uvedených přístupů. Z průřezového charakteru výchovy k občanství vyplývá, že na začlenění jejího obsahu a cílů, tak jak jsou stanoveny v národních vzdělávacích programech, se musí podílet všichni učitelé.

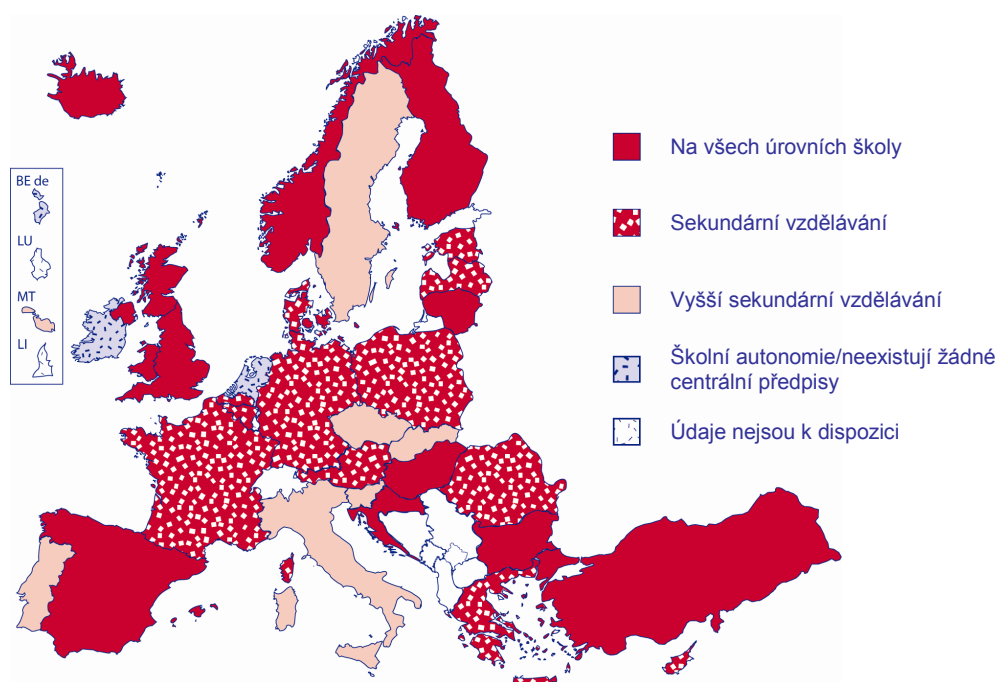
EVROPSKÉ ZEMĚ SE SHODUJÍ NA JEDNOTNÉM CHÁPÁNÍ OBSAHU I CÍLŮ VÝCHOVY K OBČANSTVÍ

V učebních osnovách výchovy k občanství v celé Evropě se objevují čtyři hlavní kategorie cílů: 1) získání základních znalostí o politice, 2) rozvíjení kritického myšlení a analytických schopností, 3) rozvíjení postojů a hodnot; a 4) podpora aktivní účasti na školním životě a/nebo v místní komunitě. Nejčastější témata výchovy k občanství na celoevropské úrovni se týkají především znalostí a porozumění sociálně-politickému systému země, lidským právům a demokratickým hodnotám, stejně jako rovnoprávnosti a spravedlnosti. Výchova k občanství se nicméně nezaměřuje pouze na národní kontext, důležitou roli zde hrají také evropská a mezinárodní dimenze.

‘UČENÍ PRAXÍ’ (LEARNING-BY-DOING) SE STÁVÁ PŘEDPOKLADEM VÝCHOVY K OBČANSTVÍ

Ačkoliv předávání nezbytných znalostí z výchovy k občanství žákům tvoří důležitý základ, podstatou tohoto předmětu zůstává zaměření na vzdělávací cíle, které bývají naplňovány spíše skrze ‘učení praxí’ než tradičními výukovými metodami. Za tímto účelem také představily všechny země některou z forem centrálních předpisů na podporu účasti žáků a studentů ve školní radě, jež jim zajišťuje právo vyjadřovat se k chodu a vedení školy. Takovéto zapojení žáků a studentů se týká aktivit od volení zástupců tříd po zakládání studentských rad a/nebo studentské reprezentace v řídicích orgánech školy. Přestože bude nutné další bádání v této oblasti, výsledky studie naznačují, že jsou to právě centrální předpisy, které by mohly hrát důležitou roli při zavádění skutečně demokratických praktik ve školách, například zvyšování účasti při studentských volbách zástupců tříd nebo při volbách do studentských rad.

Předpisy a oficiální doporučení pro zastupitele žáků ve školních řídicích orgánech (primární a sekundární úroveň), 2010/11

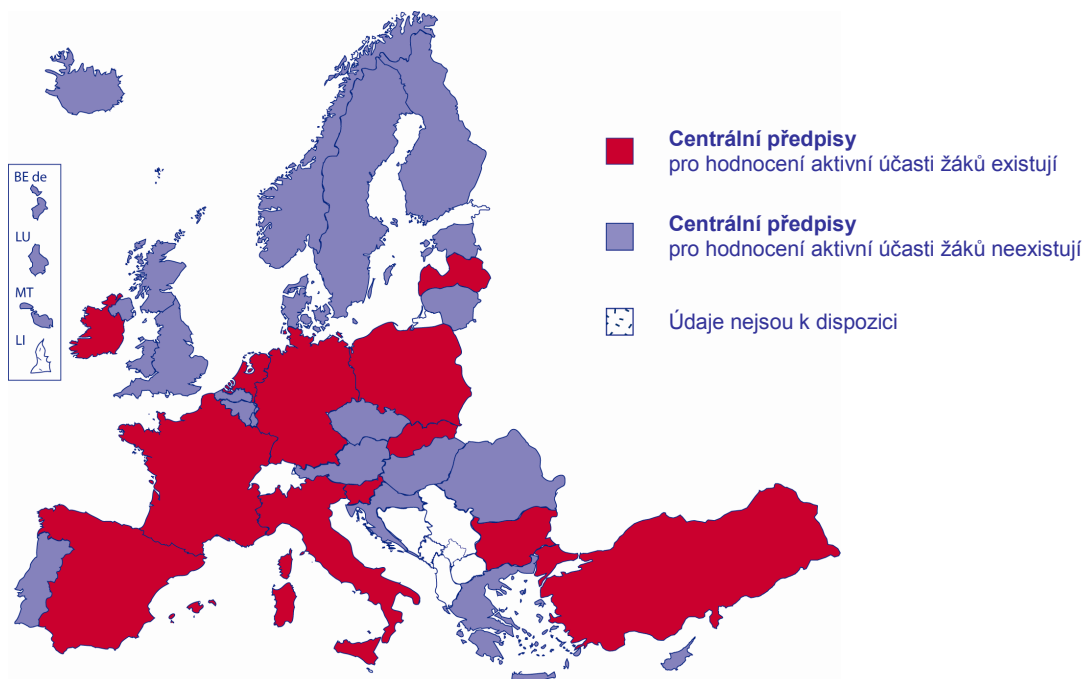
Zdroj: Eurydice.

Další iniciativy zaměřené na praktické aktivity zahrnují celonárodní programy a projekty, jež se snaží o pěstování hodnot a postojů v souvislosti s občanstvím i mimo školní prostředí. Například v Lotyšsku byl jeden z takových projektů zaměřen na zapojování žáků z různých etnických a socioekonomických skupin do společných aktivit místních komunit. Od roku 2007 více než polovina účastnických zemí realizovala přinejmenším jeden z podobně zaměřených programů nebo projektů. Z výsledků mezinárodního výzkumu ICCS (*International Civic and Citizenship Education Study* – <http://iccs.acer.edu.au/>) však vyplývá, že příležitosti žáků k účasti v takovýchto programech jsou v různých evropských zemích rozšířeny nerovnoměrně, a proto je třeba zvýšit úsilí o jejich rozvoj.

HODNOCENÍ ŠKOL A VÝSLEDKŮ VÝCHOVY K OBČANSTVÍ U ŽÁKŮ ZŮSTÁVÁ STÁLE NÁROČNÝM ÚKOLEM

Ve většině případů, kde výchova k občanství tvoří samostatný předmět, se při rozhodování, zda žák postoupí do dalšího ročníku, přihlíží ke známám, kterými byl v tomto předmětu hodnocen. Nicméně vzhledem k tomu, že výchova k občanství je do značné míry založena na praktických zkušenostech žáka, bylo již ve studii z roku 2005 za obrovskou výzvu označeno hledání vhodných metod pro hodnocení výkonu žáků, které by přesahovaly stávající metody hodnocení teoretických znalostí. Aktuální studie odhaluje, že v současnosti jedna třetina zemí přihlíží při hodnocení žáků k jejich účasti na aktivitách ve škole nebo v místní komunitě, což se může odrazit i na závěrečném vysvědčení. V Nizozemí musí například žáci splnit 30 hodin práce pro místní komunitu, aby získali vysvědčení o ukončení vyššího sekundárního vzdělávání.

Centrální předpisy pro hodnocení aktivní účasti žáků ve škole nebo v místní komunitě (sekundární vzdělávání), 2010/11

Zdroj: Eurydice.

Výchova k občanství hraje významnou roli nejen při hodnocení výkonu žáků, ale také při hodnocení škol nebo celého vzdělávacího systému. Ukazuje se, že problematikou občanství se ve svých předpisech a/nebo doporučeních pro externí hodnocení zabývá 19 zemí a pro interní hodnocení 17 zemí. Do hodnocení škol jsou zahrnuty oblasti jako kultura školy, školní rada, vztahy s místní komunitou i výuka a vzdělávání. Celoevropsky rozšířenou praxí se navíc stává i to, že je výchova k občanství považována za jedno z kritérií při sledování celého vzdělávacího systému. Za posledních deset let zhruba dvě třetiny zemí uskutečnily národní monitorovací akce (například výzkumné projekty, průzkumy apod.), které byly zaměřeny na výuku a vzdělávání ve výchově k občanství.

ODBORNÁ PŘÍPRAVA UČITELŮ A ŘEDITELŮ ŠKOL V OBLASTI VÝCHOVY K OBČANSTVÍ VYŽADUJE VĚTŠÍ ÚSILÍ

Zlepšování znalostí a dovedností učitelů pro výuku předmětu výchova k občanství zůstává i nadále úkolem pro celou Evropu. Přestože je ve většině evropských zemí výchova k občanství součástí programu počáteční přípravy učitelů pro sekundární úroveň vzdělávání v rámci předmětů jako dějepis a zeměpis, pouze jedna země (Velká Británie – Anglie) nabízí budoucím učitelům možnost získat kvalifikaci učitele výchovy k občanství. Ukázalo se, že i přestože několik zemí pozměnilo v posledních letech učební osnovy výchovy k občanství, změny se jen zřídka odrazily v počáteční přípravě učitelů nebo v programech dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Na druhou stranu jsou ale programy dalšího vzdělávání zaměřené na výchovu k občanství učitelům dostupné ve většině evropských zemí. Navíc byla v celé Evropě představena různá další podpůrná opatření jako například oficiální webové stránky, příručky nebo výukové/učební manuály.

Důležitou roli ve výchově k občanství hrají vedle učitelů i ředitelé škol. Dokládá to například jejich vliv na pěstování příznivé školní kultury nebo podpora aktivní účasti žáků ve (školní) komunitě. V téměř polovině evropských zemí existují speciální odborné vzdělávací programy pro ředitele škol, z nichž některé se explicitně zaměřují na témata související s výchovou k občanství (např. vzdělávání v oblasti lidských práv). Většina zemí, které nabízí další vzdělávání pro ředitele, zahrnuje do těchto programů témata výchovy k občanství, například téma kultura školy. Pokud bychom však chtěli získat komplexnější představu o dnešní situaci v této oblasti, bylo by třeba uskutečnit další šetření.

EC-31-12-209-CS-N

ISBN 978-92-9201-357-8

doi:10.2797/54421

© EACEA, 2012